

2000 SONRASI TÜRK SİNEMASINDA KADINA ŞİDDETİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF VIOLENCE AGAINST WOMEN IN POST-2000 TURKISH CINEMA

ОЦЕНКА НАСИЛИЯ В ОТНОШЕНИИ ЖЕНЩИН В ТУРЕЦКОМ КИНЕМАТОГРАФЕ ПОСЛЕ 2000 ГОДА

Dilara KAZANCI*

ÖZ

2000’li yılların başlangıcı bir yandan kadınlara yeni hukuksal hakların tanındığı, diğer yandan kadına yönelik şiddet, kadınların iş gücüne katılımı gibi sorunların öne çıktığı bir dönem olmuştur. Kadınlar için toplumsal açıdan hem olumlu hem de olumsuz değişimleri barındıran 2000 ile 2016 yılları arasına odaklanılan bu çalışmada, kadına yönelik şiddetin izleyici sayısı milyonları aşan popüler Türk filmlerinde nasıl sunulduğunun çözümlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda gişe rakamlarına göre en fazla izleyiciye ulaşan 100 film içerik (doküman) analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Filmlerde kadın karakterlerin maruz kaldığı fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet türleri incelenmiş ve davranışsal göstergeler üzerinden kodlanarak analiz edilmiştir. Filmlerde karakterlerin şiddet gördükleri ya da uyguladıkları mekanlar, ‘kamusal alan’ ve ‘özel alan’ ayrımıyla belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçları, 100 filmin 83’ünde kadın karakterlerin, fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet türlerinden bir veya birkaçına maruz kaldığını göstermiştir. İncelenen filmlerde en yaygın biçimde temsil edilen şiddet türünün duygusal şiddet olduğu belirlenmiştir. Duygusal şiddet %80’lik oranla, fiziksel (%38), cinsel (%14) ve ekonomik şiddetin (%7) toplamından (%59) fazladır. Filmlerde kadın karakterlere şiddet uygulayan kişiler sıklıkla partnerleri (%25) ya da eski partnerleri (%13) olmuştur. Kadınlara şiddet uygulayan kişiler arasında, erkek iş arkadaşlarının (%13) ikinci sırada gelmesi dikkat çekmiştir. Kadınların kamusal alanlarda şiddete maruz kalma oranlarının (%41) özel alanlara (%21) göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Kadınların maruz kaldıkları ve uyguladıkları şiddet karşılaştırılmalı olarak incelendiğinde cinsel ve ekonomik şiddet oranlarındaki farkların, duygusal ve fiziksel şiddet oranlarındaki farklara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Medya, Türk Sineması, Toplumsal Cinsiyet, Kadına Yönelik Şiddet, Duygusal Şiddet

* **ORCID:** [0000-0002-5251-5909](https://orcid.org/0000-0002-5251-5909), Dr. Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik Psikoloji Bölümü, dr.dilarakazanci@gmail.com

Kaynak Gösterim / Citation / Цитата: Kazancı, D. (2025). 2000 SONRASI TÜRK SİNEMASINDA KADINA ŞİDDETİN DEĞERLENDİRİLMESİ. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* (66), 122-142. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.1665320>

ABSTRACT

The early 2000s marked a period in which women in Turkey were granted new legal rights, while issues such as violence against women and women's participation in the labor force became more prominent. Focusing on the years 2000 to 2016, which encompass both positive and negative social changes for women, this study aims to analyze how violence against women is portrayed in popular Turkish films that reached millions of viewers. For this purpose, the 100 highest-grossing films were examined using content (document) analysis. Types of violence experienced by female characters—including physical, emotional, sexual, and economic violence—were coded and analyzed based on behavioral indicators. The locations where violence was experienced or perpetrated were categorized into ‘public’ and ‘private’ spaces.

The results of the study show that in 83 out of 100 films, female characters were subjected to one or more types of violence. Emotional violence was found to be the most commonly represented form of violence. Emotional violence, at 80%, surpassed the total of physical (38%), sexual (14%), and economic violence (7%), which together accounted for 59%. The perpetrators of violence against female characters were most often their partners (25%) or ex-partners (13%). Notably, male colleagues (13%) ranked second among the perpetrators. It was observed that women were more frequently subjected to violence in public spaces (41%) compared to private ones (21%). When comparing the violence women were subjected to and the violence they perpetrated, the differences were greater in the rates of sexual and economic violence than in emotional and physical violence.

Keywords: Media, Turkish Cinema, Gender Studies, Violence Against Women, Emotional Violence

АННОТАЦИЯ

Начало 2000-х годов в Турции ознаменовалось, с одной стороны, предоставлением женщинам новых юридических прав, а с другой — обострением проблем, таких как насилие в отношении женщин и участие женщин в рабочей силе. Настоящее исследование сосредоточено на периоде с 2000 по 2016 годы, охватывающем как позитивные, так и негативные социальные изменения в отношении женщин. Целью работы является анализ того, как насилие в отношении женщин представлено в популярных турецких фильмах, собравших миллионы зрителей. Для этого методом контент-анализа были изучены 100 фильмов с наибольшими кассовыми сборами. Были проанализированы виды насилия, которым подвергались женские персонажи — физическое, эмоциональное, сексуальное и экономическое, — с кодировкой на основе поведенческих индикаторов. Пространства, в которых происходило насилие, классифицировались как «публичные» и «частные». Результаты исследования показали, что в 83 из 100 фильмов женские персонажи подвергались одному или нескольким видам насилия. Наиболее часто представленным видом насилия оказалось эмоциональное насилие. Его доля составила 80%, что превышает совокупную долю физического (38%), сексуального (14%) и экономического (7%) насилия — всего 59%. Насилие над женщинами чаще всего совершалось их партнёрами (25%) или бывшими партнёрами (13%). Примечательно, что на втором месте оказались коллеги-мужчины (13%). Также было выявлено, что женщины чаще подвергались насилию в публичных пространствах (41%), чем в частных (21%). При сравнительном анализе насилия, которому подвергались женщины, и насилия, совершаемого ими, было установлено, что различия наиболее

заметны в сексуальном и экономическом насилии по сравнению с эмоциональным и физическим.

Ключевые слова: Медиа, Турецкое кино, Гендерные исследования, Насилие в отношении женщин, Эмоциональное насилие

1.GİRİŞ

Medya (radyo, televizyon, internet, yazılı basın, vb) düşüncelerin, davranışların, değer yargılarının oluşmasında, toplumun kültürel ve sosyal yapısının belirlenmesinde güçlü bir araçtır. Kültürün ulusal ve uluslararası düzeyde bireylere ulaştırılmasını sağlayan medya toplumun davranış kalıpları, değer ve düşünce tarzlarının bireylere kazandırılması ve öğrenilenlerin içselleştirilmesinde etkili rol oynamaktadır (Aktan, 2017; Dökmen, 2014). Bireylerin, bilgi edinme, eğlenme, haber alma gibi amaçlarla başvurdukları önemli bir kaynak olduğu için (Kocadaş, 2004, s. 1-2), medya aracılığıyla kitlelere aynı ileti çok sayıda ve farklı mesajlarla iletebilir. Medyadaki mesajlar büyük kitlelere hızlı bir biçimde yayılarak bilgi akışı sağlayabilir ve kitleleri etkileyebilir (Kurt ve Kürüm, 2010, s. 32-33).

Algımıza en çok etki eden unsurların başında medya araçları gelmektedir. Algi ‘duyuların uyarılmasından kaynaklı bilinçli deneyim’ (Goldstein, 2013, s. 663), olarak kabul edildiğinde, medyanın algıya anlamsal açıdan tesir ettiği görülecektir. Yapılan araştırmalar, bireylerin medyada gördükleri ürünleri tüketmeye yöneldiklerini, medyadaki bakış açılarını benimsediklerini, sosyal öğrenme ve model alma yollarıyla kendilerini şekillendirdiklerini göstermektedir (Cao et al., 2021; Goldstein, 2013; Vrontis et al., 2021). Medya algıyı yeniden yapılandırarak düşünmeyi ve muhakemeyi etkileyebilmektedir (Erdal, 2012, s. 45). Bu nedenle medyanın birey üzerindeki biçimlendirici etkisi, ekonomi, sağlık, sosyoloji, psikoloji ve güzel sanatlar gibi çeşitli alanlarda yapılan çok sayıda multidisipliner çalışmaya konu olmaktadır (Caled Silva, 2022; Farsi, 2021; Lorenz-Spreen et al., 2023).

Medyanın en yaygın gösterilerinden biri olan sinema eserleri (Göze, 2015), niteliğinden bağımsız olarak, opera, müzikal ya da tiyatro gibi diğer sanat dallarına oranla medyada daha çok yer bulmakta, dolayısıyla daha çok sayıda seyirciye ulaşmaktadır. Sinema endüstrisi, ilk çıkışından itibaren, dünyanın birçok köşesine uzanarak filmlerini mümkün olan en geniş halk kitlelerine ulaştırmayı amaçlamıştır. Bu amaç sinemanın bir tür tüketim malı üreten sanayi kolu olmasına ve sanayisinin ürettiği malı izleyiciye satabilmek için yapısındaki sanatsal yönü ikinci plana atmasına yol açmıştır. Geniş kitlelere ulaşan en büyük sanat dalı olan sinema, kendi sanayileşme sürecinde pazarlarını genişletmek için ortak görüşlere eğilmiş, kitlelerin beğenilerine göre üretim yapmış ve yine kitleleri etkilemesi beklenen estetik unsurları içinde barındırmıştır. Bu nedenle sinema çok yönlü bir araç olarak görülmüş, duyguları ve düşünceleri kalabalık insan gruplarına aktarabildiği için bir propaganda işlevi de üstlenmiştir (Onur, 2012, s. 31-33).

Sinema bir yönüyle propaganda işlevini üstlenirken diğer yönüyle bir endüstri olmasının sonucu olarak kitle tüketimine sunulan en popüler eğlence aracı haline gelmiştir. Böylelikle sinema sanayisi tarafından seri üretimle izleyiciye sunulan filmler de birer popüler kültür unsuruna dönüşmüştür (Onur, 2012, s. 32). Popüler kültür kavramı, bir toplumda yaygın biçimde paylaşılan inançlar, pratikler ve nesneleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Politik açıdan ise çoğunluğun kültürü ve toplumun geniş bir bölümü tarafından paylaşılan değerler sistemi anlamlarını içermektedir. Bu bağlamda popüler kültür dar anlamda eğlence unsuru olarak tanımlanırken, daha geniş anlamıyla belirli bir yaşam tarzının ideolojik olarak yeniden üretilmesine yol açan ön koşullardır. Kendisine ve çevresine yabancılaşan birey popüler kültüre rahatlıkla uyum sağlayabilmektedir. Dolayısıyla popüler kültür, içinde yaşadıkları düzenden memnun olmayan ve fakat içinde bulundukları şartları da

2000 Sonrası Türk Sinemasında Kadına Şiddetin Değerlendirilmesi

değiştiremeyen edilgen kitlelerin paylaştığı gündelik yaşamın kültürüdür (Onur, 2012, s. 15-17).

Bu bağlamda popüler sinema filmleri iktidarın ideolojisi doğrultusunda kullanılan en etkili araçlardır. Popüler filmler, iktidarın görüşlerini geniş bir kitleye ulaştırmak, gerçekliği şekillendirmek ve dilediği gibi yansıtmak gücüne sahiptir. İktidarlar sinemanın eğlendirme işleviyle bireylerin gündelik hayattaki toplumsal ve siyasal problemleri düşüncelerini engelleyerek onları gerçeklikten uzaklaştırabilir. Örneğin sinema aracılığıyla bireylere elde etmelerinin mümkün olmadığı lüksler yansıtılarak seyircilerin film süresince bir rüya görmeleri ve günlük hayatlarında yaşadıkları sıkıntılardan kaçmaları (Dilek, 2021, s. 24-27) ya da bu sıkıntılara daha uzun süre katlanabilmeleri sağlanabilmektedir. Bu bağlamda zihinsel olarak yıkıcı olan popüler kültür ürünü filmler, hayattan kaçan hayali içerikler sunarak gerçekliğin görülmesini engelleyebilmektedir. Popüler kültür ürünleri sahte hazlar sağlayarak, şiddete ve sekse verdiği ağırlık nedeniyle insanları kabalaştırarak, duygusal açıdan yıkıcı olabilmektedir. Bununla birlikte, popüler kültür ürünleri insanların yüksek kültüre katılma olanaklarını ve olasılıklarını azaltarak kültürel açıdan yıkıcı sonuçlara yol açabilmektedir. Popüler kültür ürünleri filmler, çoğunluğa uyan kazanır, sürüden ayrılanı kurt kapar vurgusunu ve tehdidini yaparak halkı gündelik pratikleri içinde egemen kültür bağlamında biçimlendirir (Koncavar, 2013, s. 128-130).

Popüler filmler, toplumdaki ekonomik, siyasal ve sosyal olaylardan doğrudan veya dolaylı olarak etkilendiği için (Orta, 2007, s. 129), toplumdan ve ideolojiden bağımsız olarak düşünülemez. Toplumsal yaşamdan izler taşıyan, fantastik ya da bilimkurgu olmayan, gerçekçi filmler çekildikleri dönemin bir portresini çizmektedir (Dilek, 2021, s. 36-37). Öte yandan sinema toplumsal normları, kültürel yapıları ve cinsiyet rollerini yansıtmının ötesine geçerek, bu yapıları sorgulayarak, kimi zaman süregelen güç yapılarını sarsarak ve alternatif bakış açıları sunarak toplumsal değişime katkıda da bulunabilmektedir. Sinema bireylerin ve toplumların düşüncelerini, duygularını ve yaşamlarını zaman ve mekân sınırlarını aşarak aktarabilmektedir. Sinema başlangıcından bu yana kültürel değişimleri ve tarihsel dönemleri kaydederek yorumlamıştır. Bu yönüyle sinema sadece bir eğlence aracı olmanın ötesinde, toplumsal yapıların bir aynası olarak derin bir tarihsel ve kültürel belge niteliği taşımakta ve baskın normların ve değerlerin yayılmasında etkili bir araç olabilmektedir. Bu çift yönlü etki sinemanın toplumsal tutumları şekillendirmekte ve pekiştirmekte önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Örneğin sinemadaki kadın temsilleri bağımlı veya pasif şekilde sunulursa, toplumun kadınların pasif olması gerektiğine yönelik algıları ve beklentileri normalleşebilmektedir. Dolayısıyla sinema toplumsal cinsiyet rollerinin korunmasına ve devam ettirilmesine aracılık edebilmektedir (Alp ve Altın, 2023, s. 3-6).

Sinemada kadın karakterlerin nasıl temsil edildiği ve bu temsillerin zaman içerisinde nasıl değiştiği, sadece sinema tarihi ile ilişkili değil, aynı zamanda değişen toplumsal değerler, normlar, idealler ve cinsiyet rolleri de ilişkilidir. Toplum ve aile içinde kadına yüklenen roller kimi zaman kitle iletişim aracından topluma, kimi zamansa toplumdan kitle iletişim aracına yansiyarak kişilerin toplumdaki rollerine ilişkin ipuçları verir (Özgür, 1996, s. 235). Kadınların sinemada nasıl temsil edildikleri, cinsiyetçiliğin yeniden üretilerek toplumsal dolaşıma sokulması, değiştirilmesi ya da bireylerin mevcut cinsiyet kalıp yargılarının süregelmesinde etkili olur. (Mora, 2005, s. 4-6). Bu nedenle kadınların ve erkeklerin kitle iletişim araçlarında nasıl, hangi rol ve davranışlar içinde sergilendikleri önem arz etmektedir (Dökmen, 2014).

Sinemanın toplumsal cinsiyeti kurma biçimlerine odaklanan, sinemanın yaratım ve tüketim aşamalarında cinsiyetlerin nasıl temsil edildiğini inceleyen ve bu temsilleri nasıl dönüştürülebileceğini araştıran bir yaklaşım olarak ortaya çıkan feminist film teorisi konunun öneminin anlaşılmasında büyük rol oynamıştır. Bu eleştirel inceleme alanı, 1960'ların

sonlarında başlayan ve 1970'lerin ortalarına kadar devam eden kadın hareketlerinin de etkisiyle, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularının daha fazla gündeme gelmesiyle kaynağını feminist politika ve teoriden alarak gelişmiştir (Öztürk ve Akbulut, 2022; Satıcı, 2023). Laura Mulvey ve Claire Johnston gibi erken dönem feminist kuram eleştirmenleri, erkeğin merkeze alınması, kadının erkeğe bağımlı olarak sunulması, kadının erkek olmayan ya da erkeğin zıttı şeklinde temsil edilmesi, kadının izlenen nesne ve erkeğin izleyen özne olarak konumlandırılmasına karşı çıkarak, sinemada ana akım kadın temsillerine eleştirel bir yaklaşım oluşturmuşlardır (Öztürk ve Akbulut, 2022, s. 1051-1054). İlerleyen yıllarda, sinemada feminizm teorisyenleri tarafından kadın sorunlarına yoğunlaşmış, eril dile karşı dişil bir dil geliştirilmesi hedeflenmiş, kadınların maruz kaldıkları fiziki ve psikolojik zorbalıklara eğilinmiş ve beyazperdede süregelen kadın erkek eşitsizliği merkeze alınarak toplumsal cinsiyet kalıplarının yıkılması amaçlanmıştır (Satıcı, 2023, s. 368-369).

Sinemadaki kadın temsillerinin tarihsel süreci incelendiğinde, 1900'lerin başında kadın karakterlerin filmlerin süsleyici unsurları olduğu görülmektedir. Bu dönemde kadınlar aşkı arayan, trajik ve korunmaya muhtaç şekilde tasvir edilmiştir. 1920 ve 1930'larda kadınlar mistik ve cinselleştirilmiş yönlerine vurgu yapılarak sunulmuştur. Bu yıllarda kadınlar genel olarak romantik ya da melodramatik rollerde görülmektedir. 1940'lar ve 1950'lerde ikinci Dünya Savaşı'nın da etkisiyle sinema ekranlarında kendi kaderini belirleyen karakterler görülmeye başlanmıştır. 1960'lar ve 1970'lerde feminist hareketin yükselişle kadınlar sadece romantik ilgi odağı olarak değil daha katmanlı bireyler olarak sunulmaya başlanmıştır. 1980'lerde kadınlar sadece romantik ve yan rollerde görülmeyp aksiyon rollerinde de yer almıştır. 1990'larda kadınların bağımsızlığını ve duygusal derinliğini işleyen filmler yapılmıştır. 2000 ve 2010'larda sinemada cinsiyet eşitliği vurgusunun yapıldığı hikayeler anlatılmıştır (Alp ve Altın, 2023, s. 7-9). Sinemanın başlangıcından 2000'li yıllara kadar olan serüveninde toplumsal olaylara paralel olarak sinemadaki kadın temsillerinin de değiştiği görülmektedir.

2000'li yılların başlangıcındaki toplumsal olaylar incelendiğinde, kadınların hem hukuki hem de gündelik pratikleri açısından çeşitli değişimler yaşadıkları dikkat çekmektedir. Bu dönemde kadınların iş gücüne katılım oranlarında düşme olduğu görülmüştür. 1990 yılında %34 civarında olan kadınların iş gücüne katılım oranı, 1995 yılında % 30,6'ya, 2000 yılında % 26,6'ya, 2004 yılında ise % 25,4'e düşmüştür (Berber ve Eser, 2008, s. 4). 2003 yılında Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda kadın erkek eşitliği bakış açısı ile ilgili değişiklik yapılmıştır. 10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren Yeni İş Kanunu ile iş sözleşmesi, ücretlendirme, iş yerinde cinsel taciz, ücretli doğum izin süreleri gibi alanlarda kadının lehine düzenlemeler yapılmıştır (Gökçimen, 2008, s. 34-35). 2004 yılında eşitlik ilkesini düzenleyen anayasanın 10. maddesine 'Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.' ifadesi eklenmiştir. 2005 yılında 'Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu' çalışmalarını yayınlamıştır. 2006 yılında cinayetlerin önlenmesi için alınacak tedbirler konulu Başbakanlık Genelgesi yayımlanmıştır 2012 yılında TÜİK verileri 100 kadından 57,8'inin sosyal güvencesinin olmadığını ortaya koymuştur. 2013 yılında 'Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik' kabul edilmiştir. Yürürlükteki mevzuat uyarınca nüfusu 100000 ve üzeri olan her belediyenin şiddet mağduru kadınlar için konukevi hizmeti vermesi zorunlu hale getirilmiştir (Adaçay, 2014, s. 142).

Tüm bu toplumsal olayların 2000 sonrası sinemasına yansımalarını değerlendirmek için 2000-2010 yılları arasında üretilen filmlere bakıldığında, genellikle alt ve orta sınıf erkek

2000 Sonrası Türk Sinemasında Kadına Şiddetin Değerlendirilmesi

karakterlerin merkezde yer almaya devam ettiği görülmektedir. Bu filmlerde eril dilin ve cinsiyetçi jargonun öne çıktığı dikkat çekmektedir. Filmlerde, cinsiyetçiliğin yeniden üretilmesini mümkün kılan söylemin mağduriyet söylemi olduğu ve cinsiyetçiliğin sınıf olgusu üzerine eklemlendiği anlaşılmaktadır (Özdemir, 2010). Bu durum 2000 sonrasında hem Türk filmlerinin sayısının hem de Türk sineması seyircisi sayısının yükselmesi nedeniyle önem arz etmektedir. 2004 yılında 5 Türk filmi, 2005 yılında ise 7 Türk filmi en çok seyirci çeken 10 film arasına girmiştir (Başaran ve Kurtulmuş, 2016, s. 203). 2008 yılında en çok izlenen 10 filmin 10'u da yerli film olmuş, toplam 38 milyon bilet satışının %60'ı yerli filmlerle gerçekleşmiştir. 2008 yılında ABD ve dünya çapında yıl sonu gişe rakamlarının birincisi olan film Türkiye'de ancak 14. sırada yer alabilmiştir (Orta, 2016, s. 162). 2010 yılında Türkiye'de en çok gişe yapan 5 filmin tümü yerli yapımlardır. İlk 10 film içinde ise yalnızca 2 yabancı yapım vardır. Türkiye'de gişe rakamının büyük ölçüde "en çok gişe yapan" yapımlardan kaynaklanması, yapımdaki çeşitlenmenin gösterim ve izlenmeye yeterince yansımadağını işaret etmektedir. 2005-2010 yılları arasında ulusal ve uluslararası festivallerde birçok ödül alan 30 civarı yapıtın ise toplam gişe sayısı tek bir "popüler" filmten azdır. Bu durum, ortalama izleyicinin genelde televizyon estetiğinden beslenen basit kurgulu, daha çok klişelere dayanan sinema filmlerini tercih ettiği anlamına gelmektedir; nitekim yüksek gişe başarısı elde etmiş filmlerin oyuncularının büyük ölçüde televizyon yıldızlarından oluşması da bu durumun bir göstergesidir (Tanrıöver, 2011, s. 134-136).

2000 sonrası Türk sinemasında Recep İvedik 4, 7.374.931 seyirci sayısı ile rekor kırmış, gelmiş geçmiş en çok izlenen film olmuştur. Düğün dernek 6.980.070 bilet satışıyla ikinci, Fetih 1453, 6.572.618 izleyiciyle üçüncü sırada yer almıştır. Listedeki ilk 10 filmin satılan toplam bilet sayısı 51.694.544, 20 filmin ise 85.040.162'dir. Türkiye'de en çok izlenen 17 film 2000 sonrası Türk sinemasına aittir. Oldukça bilindik bir yapım olan Titanic 2.943.123 izleyici sayısı ile en çok izlenenler arasında 18. sıradadır (www.sinematurk.com). Rakamlar popüler Türk sinemasının hitap ettiği kitlenin genişliğine ve bu filmlerin kimi seyircilerce düzenli olarak takip edildiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda popüler filmlerde karşılaşılan ve tekrar eden anlatıları ortaya koymak, sayıca milyonları aşan izleyicinin maruz kaldığı içeriklerin niteliğini değerlendirmek açısından önemlidir.

Bu amaçla yapılan geçmiş çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. 2014 sonrası en çok izlenen 5 Türk filminin (Recep İvedik 4, Düğün Dernek 2, Dağ 2, Recep İvedik 5, Müslüm) incelendiği bir çalışmada kadınların sıklıkla fiziksel şiddete maruz kaldığı bulgulanmıştır. Bu çalışmaya göre Türk filmlerinde kadınların en sık maruz kaldığı şiddet türü olan fiziksel şiddetin ardından duygusal şiddet gelmektedir. Çalışmada birbirine şiddet uygulayan kişilerin çoğunlukla birbirini tanımayan kişiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Söğüt, 2020). Bir başka çalışmada 'Av Mevsimi' ve 'Gönül Yarası' filmleri ele alınmış ve bu filmlerdeki erkeklik biçimlerinin temel belirleyenin şiddetle olan bağlantıları olduğu ortaya konulmuştur. Çalışmada, 1990'lı yıllarda filmlerdeki seven ve arzu nesnesi olan kadın karakterlerin erkeklerle ve silahlarla birlikte sunulduğuna değinilmiştir. Filmlerdeki başat erkek karakterler olan Halil ve İdris, eski eşlerini yeniden kazanmak amacıyla çeşitli yollar denemekte ve şiddet uygulamayacaklarına dair sözler verseler de, tekrar şiddete başvurumaktadırlar (Şentürk, 2016). Bu durum ataerkil şiddet döngüsünün sinemadaki temsiline örnek teşkil etmektedir. Bir diğer çalışmada 'Halam Geldi' filmi analiz edilmiştir. Bu filmde, halasının oğlu ile evlendirilen 13 yaşındaki bir kız çocuğu olan Huriye karakterinin maruz kaldığı şiddet incelenmiştir. Film Huriye'nin okula gitmek istediği için fiziksel şiddete maruz kaldığı bir tokat sahnesi ile başlamaktadır. Film boyunca Huriye'nin eğitime ulaşmasını engelleyen eğitimsel şiddete, tokat, saç çekmek, boğazını sıkmak, kemerle kırbaçlamaya çalışmak gibi davranışlarla fiziksel şiddete, aşağılayıcı kelimeler yoluyla duygusal şiddete ve zorla evlendirilmesi sonucunda cinsel şiddete maruz kaldığı

görülmüştür. Araştırmada filmdeki diğer karakterlerin birbirlerine uyguladığı şiddet de belirlenmiş ve film boyunca karşılaşılan şiddet türlerinin görülme sıklığına göre sırasıyla fiziksel şiddet (%39), sözel şiddet (%37), duygusal şiddet (%8), cinsel şiddet (%7), ve hayvana şiddet (%2) olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yıldız, 2021). Araştırmanın sonuçlarında sözel şiddet ile duygusal şiddetin farklı şiddet türleri olarak ele alındığı dikkat çekmektedir. Diğer taraftan sözel şiddet, duygusal şiddetin bir unsuru olarak kabul görmektedir (Stark, 2007; Tran et al., 2018). Buradan hareketle filmde karakterlerin maruz kaldığı sözel ve duygusal şiddet birlikte değerlendirildiğinde, filmde öne çıkan şiddet türü duygusal şiddet olacaktır. Türk sinemasında ekonomik şiddete odaklanılan bir çalışmada ise ‘Nefesim Kesilene Kadar’ filmi incelenmiştir. Filmde, Serap karakterine, babası, eniştesi ve ablası tarafından ekonomik şiddet uygulanmaktadır. Serap çalışıp kazandığı para ile bir yandan babasının borcunu ödemeye diğer yandan yanlarında yaşamak zorunda olduğu ablası ve eniştesine maddi destek olmaya çalışmak durumundadır. Bu süreçte ablası tarafından evin giderlerine yeterince destek olamadığı için aşağılanmaktadır. Ekonomik şiddet, diğer şiddet türlerine göre daha az dile getirilse de, psikolojik ve fiziksel açıdan bireyleri oldukça yıpratıcı bir şiddet türüdür. Filmin başlarında oldukça saf bir karakter olan Serap, maruz kaldığı zorlu yaşam olaylarının ardından bir dönüşümden geçerek hırsızlığa yönelmiştir. İnsanca bir yaşam sürdürebilmek için nefesi kesilene kadar mücadele etmesi gerektiğinin farkına varan Serap, toplumsal değerlerin dejenerasyonuna bağlı olarak yozlaşan ahlaki normları benimsemeye ve olumsuz yönde çeşitli davranışlar geliştirmeye itilmiştir (Konuk ve Alıcı, 2022). Türk sinemasında şiddetin nasıl sunulduğuna odaklanılan bir başka çalışmada ise filmlerin fragmanları için seçilen sahneler incelenmiştir. Araştırmada film fragmanlarında sıklıkla şiddet içeriklerine yer verildiği ve bu içeriklerin ya bir güldürü unsuru olarak ya da izleyicide merak ve ilgi uyandıracak şekilde dramatize edilerek sunulduğu belirtilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre fragmanlarda şiddet uyguladığı görülen kişiler çoğunlukla erkek karakterler olup, en sık karşılaşılan şiddet türü fiziksel şiddettir (İli, 2024). Öte yandan, izleyiciler için bir davetiye işlevi gören fragmanlarda başarıya ulaşmak için şiddet temsillerine yer vermeye gereksinim duyulması kitle kültürü ve tüketim dinamikleri açısından anlamlı bir göstergedir.

Sonuç olarak, yinelenen ve aleni olanının meşru sayılması yanılgısıyla popüler filmlerde tekrar edilerek normalleştirilen mesajları ele almanın önemi ulaştığı kitlenin büyüklüğüyle orantılı olarak artmaktadır. Popüler filmlere masum birer eğlence aracı, ‘sabun köpüğü’ olarak yaklaşılması durumunda, içeriklerinden izleyiciye aktarılanların çok sayıda izleme deneyiminden sonra oluşturacağı biçimlendirici etkiler göz ardı edilecektir. Bu bağlamda popüler filmlerin, anlatılarında sakladığı ve sunduğu rol modelleri, davranış kalıplarını, tutumları incelemek toplumun ve bireylerin olası yönelişlerinin ortaya konmasına yardımcı olacaktır.

Bu bilgiler ışığında, gişe başarısı elde etmiş filmler üzerinden yürütülen bu araştırma sinemanın sadece bir eğlence aracı değil, aynı zamanda toplumsal değerlerin yeniden üretildiği önemli bir kültürel temsil alanı olduğu düşünülerek tasarlanmıştır. Araştırmada kadına yönelik şiddetin toplumsal normlarla, ataerkil yapılarla ve kültürel anlatılarla nasıl meşrulaştırıldığı ve kadın kimliğinin sinemada toplumsal cinsiyet kalıplarıyla nasıl kurgulandığı incelenmiştir. Çalışma, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kültürel temsiller aracılığıyla nasıl yeniden üretildiğini görünür kılmak ve kadına yönelik şiddetin normalleştirilmesine yönelik eleştirel bir farkındalık geliştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu amaçla 2000 sonrası Türk sinemasında gişe rakamları doğrultusunda en çok izlenen popüler Türk filmleri incelenmiştir. Çalışmada en çok izlenen 100 filme yer verilmesi açısından, popüler Türk filmlerinde kadın karakterlerin maruz kaldığı şiddet türlerini inceleyen en kapsamlı çalışmadır. Bununla birlikte bu çalışmada sadece kadınların kimler tarafından ve nerede şiddete maruz bırakıldığı değil, aynı zamanda kadınların kimlere

2000 Sonrası Türk Sinemasında Kadına Şiddetin Değerlendirilmesi

ve nerede şiddet uyguladıkları ele alınmıştır. Araştırmaya dahil edilen filmlerde kadın karakterlerin maruz kaldığı şiddet çok boyutlu olarak incelenmiş olup, fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet davranışlarının sıklığı analiz edilmiştir. Şiddet uygulayan kişilerin birbirlerine yakınlık dereceleri tespit edilmiştir. Şiddet ve mekân ilişkisi, kamusal alan ve özel alan ayrımıyla ele alınarak kadınların şiddete maruz kaldığı alanlar belirlenmiştir. Ayrıca 2000’li yılların başlangıcında kadınların hayatlarına etki eden toplumsal olayların sinemada kadına yönelik şiddet olgusuna yansıyor yansımadığı değerlendirilmiştir.

Çalışmanın önemi, doküman analizi yöntemiyle 2000 sonrası popüler Türk filmlerinde kadına yönelik şiddet olgusunun temsillerini inceleyerek, medyada ödüllendirilerek ya da normalleştirilerek sunulan şiddet davranışlarını somutlaştırmasıdır. Medyadaki şiddet temsilleri, sadece görsel imgeler değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üreten, bireyin benlik algısını ve kişilerarası ilişkilerin dinamiklerini etkileyen kültürel iletiler olarak işlev görmektedir. İzleyicilerin şiddet sahnelerine sıklıkla maruz kalmaları, şiddete karşı duyarsızlaşmalarına, şiddete katlanma eşiklerinin yükselmesine, şiddeti içselleştirmelerine ve şiddeti bir ifade biçimi ya da çözüm aracı olarak benimsemelerine uzanabilmektedir. Araştırmada, sinemanın yalnızca aktaran yönüne değil, pekiştirici ve dönüştürücü işlevlerine dikkat çekilmesi hedeflenmiştir. Çalışmadan elde edilen verilerin, şiddete yönelik koruyucu, önleyici psikolojik ve toplumsal müdahale stratejilerinin şekillendirilmesi, medya okur yazarlığı eğitimlerinin yapılandırılması, medyadaki şiddet temsillerine yönelik eleştirel bir bakış açısı geliştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğini önceleyen politikaların üretilebilmesi için gerekli olan bilimsel temele katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.YÖNTEM

Bu çalışmada 2000 sonrası Türk sinemasında kadına şiddet olgusu incelenmiştir. Çalışmada doküman (içerik) analizi yöntemi kullanılarak, 2000-2016 yılları arasında vizyona giren, gişe rakamları doğrultusunda en çok seyirciye ulaşmış 100 Türk filmi incelenmiştir. Araştırmada işleme kriterleri olarak, filmlerin 2000 sonrası vizyona girmiş olması, gişe rakamları doğrultusunda en çok izlenen popüler filmler arasında yer alması, 2000 sonrası Türkiye’sini konu alması ve film boyunca takip edilebilecek bir ana kadın karakter ya da öne çıkan belirgin bir kadın karakter bulunması belirlenmiştir. Dışlama kriterleri olarak filmin geçmiş dönemleri ele alması (Kahpe Bizans, Fetih 1453, Çanakkale 1915, Veda, Hükümet Kadın, Vizontele, vb), filmde takip edilebilecek bir kadın karakter bulunmaması (Nefes: Vatan Sağolsun), filmin Türkiye dışındaki koşullarla ilişkili olması (Kurtlar Vadisi Irak, Kurtlar Vadisi Filistin) ve filmin içeriğinin doğa üstü veya fantastik (Kutsal Damacana İtmen, Dabbe) olması belirlenmiştir. Dışlama kriterleri doğrultusunda, en çok izlenen filmler listesinden çıkarılan her bir filmin yerine araştırma kriterlerine uygun sonraki en yüksek gişe rakamına sahip film dahil edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen filmlerde filmin ana kadın karakterine odaklanılmıştır. Film boyunca odaklanılan ana kadın karakterin fiziksel, duygusal, cinsel ya da ekonomik şiddet davranışlarına maruz kalıp kalmadığı incelenmiştir. Karakterin maruz kaldığı şiddet türü ve şiddet davranışları, şiddet türlerinin tanımlanmaları doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanmış şiddet davranışlarını içeren bir kodlama kâğıdı üzerine işaretlenerek belirlenmiştir.

Araştırmada fiziksel şiddet kodları olarak, sarsma, itme, ısırma, tokatlama, tekmeleme, yumruklama, kol bükme, yakma, bıçaklama, nesne fırlatma, nesne ile vurma, ateş etme, nesneleri kırma, diğer şekillerde (bağlama, çekme, vb) fiziksel olarak acı verme, zehirleme, aletle yaralama, yaralama ve öldürme şeklinde tanımlanan (Arblastar, 1975; Kilpatrick, 2004; Tran et al., 2018) davranışlar ele alınmıştır. Bu davranışlar film boyunca

takip edilmiş ve ana kadın karakterin hangi şiddet davranışlarına ne sıklıkta maruz kaldığı belirlenerek 2000-2016 yılları arasında Türk sinemasında kadınlara yönelik fiziksel şiddetin biçimi ve yoğunluğu incelenmiştir. Kadınların maruz kaldığı fiziksel şiddet davranışlarının türü ve sayısı araştırmacı tarafından hazırlanan, fiziksel şiddet davranışlarını içeren kodlama kağıdına işaretlenerek kayıt altına alınmıştır.

Duygusal şiddeti ölçen kodlar olarak, gülünç duruma düşürme, utandırma, bilgi gizleme, alay etme, gerçeği yadsıma, bağırma, bir ilişkisi olmakla suçlama, ad takma, akıl oyunları oynama, suçluluk duymasına neden olma, korkutmak için kötü bakma, tehdit etme, aşağılama, hakaret etme, başkalarıyla karşılaştırma, odaya kilitleme, karar verme hakkına engel olma, üstünlük belirtme, şiddet uygulamaya zorlama ve dışarı yalnız çıkmasına izin vermeme şeklinde tanımlanan (Stark, 2007; Tran et al., 2018) duygusal şiddet davranışları belirlenmiştir. Belirlenen kodlar doğrultusunda her filmdeki ana kadın karakter film boyunca takip edilerek maruz kaldığı duygusal şiddet davranışlarının türü ve sıklığı değerlendirilmiştir.

Cinsel şiddet, zorla okşama, cinsel birleşmeye zorlama, kişiyi istemediği cinsel pozisyonlara zorlama, cinsel bölgelere saldırı, taciz, tecavüz, enest, zorla evlendirme, cinsellikle ilgili tehdit etme, cinsellikle ilgili alçaltıcı konuşma, zorla cinsel imgeler gösterme, zorla cinsel görüntüler izletme ve fuhuşa zorlama olarak tanımlanan (Dartnall ve Jewkes, 2013) cinsel şiddet davranışlarının kodlanmasıyla ölçülmüştür. Araştırma kapsamına alınan filmlerdeki ana kadın karakter film boyunca takip edilerek, karakterin cinsel şiddet davranışlarına maruz kalıp kalmadığı analiz edilmiştir. Karakterlerin maruz kaldığı cinsel şiddet davranışlarının türü ve sıklığı belirlenerek, kodlama kağıdına işaretlenmiştir.

Ekonomik şiddet, zorla çalıştırma, çalışmaktan alıkoyma, parasını kontrol etme, çok az harçlık verme, para için yalvarma, eğitimi engelleme, para çalma, dolandırma, maddi kaynakları sömürme ve kaynaklara el koyma olarak tanımlanan (Akar ve ark, 2010; Postmus et al., 2020) davranışlarının incelenmesiyle saptanmıştır. İncelenen filmlerdeki ana kadın karakterlerin ekonomik şiddet davranışlarının hangilerine ve ne sıklıkta maruz kaldığı, ekonomik şiddet davranışlarını içeren kodlama kağıdına işaretlenerek değerlendirilmiştir.

Araştırmanın bir diğer sorusu, filmlerdeki ana kadın karakterlere kimlerin şiddet uyguladığı olmuştur. Filmlerdeki ana kadın karakterlere kimler tarafından şiddet uygulandığını değerlendirmek için, geçmiş araştırmalarda kadınlara şiddet uygulayan kişiler olarak belirlenmiş, eski sevgili ya da eş, sevgili ya da eş, erkek bir akraba, erkek bir arkadaş, yabancı bir erkek, aynı iş yerinde çalışılan bir erkek, kadın bir akraba, kadın bir arkadaş, yabancı bir kadın ve aynı iş yerinde çalışılan bir kadın (Akgül ve Uğurlu, 2021; Casique and Furegato, 2006; Fitzgerald, 1993; Leblebici, 2020) şeklinde 10 kategori oluşturulmuştur. Film boyunca odaklanılan ana kadın karakter takip edilerek, karaktere şiddet uygulayan kişiler oluşturulan 10 kategori doğrultusunda değerlendirilmiş ve kodlama kağıdına işaretlenmiştir.

Araştırmanın bir başka sorusu kadınların nerede şiddete maruz kaldığı olmuştur. Şiddetin mekânı 'kamusal alan', 'özel alan' ve 'kamusal ve özel alan' olarak 3 kategoride değerlendirilmiştir. Araştırmada sokaklar, meydanlar, pazarlar, parklar, okullar, işyerleri, bahçeler, çocuk oyun alanları, yaya kaldırımları, gezinti alanları, kıyı şeritleri, yollar ve bunları çevreleyen binalar (Erdönmez ve Akı, 2005, s. 71-75) gibi kamuya açık alanlar kamusal alan kategorisinde kabul edilmiştir. Özel alan kategorisinde ise evin işlevlerinin tümünü kapsayan sofa, avlu, girişlerdeki geniş salonlar, aile odası, yemek odası gibi eve bağlı olan alanlar ele alınmıştır. Kamusal alan 'aleni' olan ile ilişkiliyken (Hasdemir ve Coşkun, 2008, s. 126-127) özel alan ailenin mahremiyet alanına tekabül etmektedir (Habermas, 2014). Böylelikle şiddetin aleni bir biçimde mi uygulandığı ya da gizli olarak mı uygulandığı

2000 Sonrası Türk Sinemasında Kadına Şiddetin Değerlendirilmesi

incelenmiştir. Bununla birlikte araştırmada ana kadın karakterlerin uyguladığı şiddetin türü ve şiddet davranışları izlenmiştir. Benzer şekilde, ‘Kadınlar fiziksel, duygusal, cinsel ya da ekonomik şiddet uyguluyor mu? Kadınlar tarafından en sık sergilenen şiddet davranışları nelerdir? Kadınlar kime şiddet uyguluyor? Kadınlar nerede şiddet uyguluyor?’ sorularına yanıt aranmıştır.

Araştırmada filmlerin %13’ü (13 film) iki farklı kodlayıcı tarafından analiz edilmiştir. Kodlayıcıların elde ettiği bulguların güvenilirliği Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen güvenilirlik formülü aracılığıyla değerlendirilmiştir. Formüle göre güvenilirlik katsayısı, kodlayıcıların uzlaşma sayılarının, uzlaşma ve uzlaşmama sayılarının toplamına bölünmesiyle (Güvenirlik = Uzlaşma Sayısı / Uzlaşma + Uzlaşmama sayısı) elde edilmektedir (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Elde edilen güvenilirlik oranının 0,7’den düşük olması bulguların güvenilirliğinin düşük olduğunu gösterirken, 0,7’ ve üzeri oranlar verilerin güvenilir olduğuna işaret etmektedir. Bu çalışmada, iki kodlayıcı arasındaki uyum oranı 0,9 olarak hesaplanmıştır. Bu oran araştırmanın güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. (Krippendorff, 2013; Neuendorf, 2017). Bu aşamadan sonra, araştırmada yer alan filmlerin geri kalan %87’lik bölümü (87 film), tek bir kodlayıcı tarafından incelenerek veri toplama süreci tamamlanmıştır.

Araştırmada ele alınan 2000-2016 yılları arasında gişe rakamları doğrultusunda en fazla seyirciye ulaşmış 100 filmin izleyici sayıları 7.374.931 (Recep İvedik 4) ile 403.000 (Gdo Karakedi) arasında değişmektedir. Araştırma kapsamında incelenen bu 100 film gişe rakamlarına göre sırasıyla; Recep İvedik 4 (2012), Düğün Dernek (2013), Düğün Dernek (2015), Recep İvedik 2 (2009), Recep İvedik (2008), Eyvah Eyvah 2 (2011), Mucize (2015), New York’ta Beş Minare (2010), Eyvah Eyvah 3 (2014), Recep İvedik 3 (2010), Celal ile Ceren (2013), İssız Adam (2008), Evim Sensin (2012), Organize İşler (2005), Hababam Sınıfı Askerde (2005), Güneşi Gördüm (2009), Eyvah Eyvah (2010), Aşk Tesadüfleri Sever (2011), Muro (2008), Pek Yakında (2014), Selam (2013), Av Mevsimi (2010), Hababam Sınıfı 3.5 (2006), Kardeşim Benim (2016), Beyaz Melek (2007), Dedemin Fişi (2016), Kabadayı (2007), Berlin Kapları (2012), Osman Pazarlama (2016), Kocan Kadar Konuş (2015), Ali Baba ve Yedi Cüceler (2015), Asmalı Konak: Hayat (2003), Sümela’nın Şifresi: Temel (2012), Unutursam Fısılda (2014), Hokkabaz (2006), Çakallarla Dans 3 (2014), O Şimdi Asker (2003), Deliha (2014), Sen Kimsin? (2012), Hababam Sınıfı Merhaba (2004), Bana Masal Anlatma (2015), Romantik Komedi 2 (2013), Delibal (2015), Patron Mutlu Son İstiyor (2014), Aşk Sana Benzer (2015), Benim Dünyam (2013), İncir Reçeli 2 (2014), Kocan Kadar Konuş : Diriliş (2016), Komser Şekspir (2001), Güle Güle (2000), Hadi İnşallah (2014), Su ve Ateş (2013), Anadolu Kartalları (2011), Sınav (2006), Neşeli Hayat (2009), Neredesin Firuze (2004), Deli Yürek Boomerang (2001), Yapışık Kardeşler (2015), Niyazi Gül Dörtına (2015), Maskeli Beşler Kıbrıs (2008), Mandıra Filozofu (2014), Hırsız Var (2005), Çakallarla Dans 2 (2012), Bir Küçük Eylül Meselesi (2014), Çılgın Dersane Kampta (2008), Gönül Yarısı (2005), Kara Bela (2015), Abuzer Kadayıf (2000), Yusuf ve Yusuf (2014), Ya Sonra (2011), Moskova’nın Şifresi (2011), Çılgın Dersane (2007), Nadide Hayat (2015), Hemşo (2001), Ejder Kapanı (2010), Son (2001), Geniş Aile Yapıştır (2015), Romantik Komedi (2009), Rus Gelin (2003), Döngel Karhanesi (2005), Mutluluk (2007), Kurtuluş Son Durak (2012), Çarşı Pazar (2015), Çılgın Dersane 3 (2014), Behzat Ç: Seni Kalbime Gömdüm (2011), Sürgün İnek (2014), Entelköy Efeköy’e Karşı (2011), Kadri’nin Götürdüğü Yere Git (2008), Sağ Salim 2 (2014), Mandıra Filozofu İstanbul (2015), Tamam mıyız? (2013), Vali (2009), Eşrefpaşalılar (2010), Kaybedenler Kulübü (2011), Ali Kundilli (2015), Sadece Sen (2014), Balalayka (2000), Behzat Ç: Ankara Yanıyor (2013), İçimdeki Ses (2015) ve Gdo Karakedi (2013)’dir. Filmler orijinal DVD’ lerinden izlenmiştir. Belirlenen şiddet kodları görüldüğünde filmler durdurulmuş, kodlama kağıdına gerekli

işaretleme yapıldıktan sonra filmler izlenmeye devam edilmiştir. Bu işlem film süresince tekrarlanmıştır.

3.BULGULAR

Araştırma kapsamına alınan filmlerde sunulan ana kadın karakterlerin demografik özellikleri incelendiğinde, %81'inin bekar, %19'unun evli olduğu görülmüştür. Bekar karakterlerin 74'ü evlenmemiş, 5'inin eşi vefat etmiş, 2'si boşanmıştır. Odaklanılan kadın karakterlerin, mağaza görevlisi, şarkıcı, hayat kadını, manken, sekreter, öğretmen, hemşire, hizmetçi, terzi, çiçekçi, memur, temizlik görevlisi, doktor, psikolog, arkeolog, garson, işletme sahibi, emekli, ressam, pilot, sporcu, mimar, polis, gazeteci, editör, reklamcı, oyuncu, asker ve yönetici gibi mesleklerde sunulduğu gözlemlenmiştir. 2000 sonrası Türk sinemasında, kadınların meslek sunumlarının çeşitlendiği ve toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda kimilerince 'erkeksi' bulunabilecek bazı mesleklerin (asker, pilot vb) kadınlar tarafından icra edildiği saptanmıştır. Bununla birlikte incelen kadın karakterlerin %31'inin çalışmadığı belirlenmiştir. Araştırmada incelenen karakterlerin %92'si Türk'tür. Eserlerin 8'inde (%8) öne çıkan kadın karakterlerin yabancı uyruklu olduğu görülmüştür. Bu filmler şunlardır: Balalayka (2000), Hemşo (2001), Rus Gelin (2003), Muro (2008), New York'ta Beş Minare (2010), Entelköy Efeköy'e Karşı (2011) Ali Baba ve 7 Cüceler (2015) ve Düğün Dernek (2015). Entelköy Efeköy'e Karşı ve Hemşo filmlerinin öne çıkan kadın karakterleri Türk oyuncular, diğer 6 filmde öne çıkan kadın karakterler yabancı oyuncular tarafından canlandırılmıştır. Yabancı kadın karakterlerin çoğunluğunun Rus olduğu görülmüştür. İncelenen karakterlerin %92'si Türk'tür.

Karakterlerin fiziksel özellikleri incelendiğinde, çoğunluğunun normal kiloda veya zayıf olduğu dikkat çekmektedir. Recep İvedik 4 (2015) filminde incelenen karakter obezdir. Karakter film boyunca aşırı kiloları nedeniyle aşağılayıcı söylemlere maruz kalmıştır. Deliha (2014), Hadi İnşallah (2014) ve Kocan Kadar Konuş (2015) filmlerinde de incelenen kadın karakterlerin dış görünüşlerinden dolayı sürekli eleştirildiği ve yakın çevreleri tarafından fiziksel bir değişime zorlandığı görülmüştür.

3.1 Kadına Yönelik Şiddetin Türü ve Sıklığı

Çalışmadan elde edilen sonuçlar, 2000 sonrası popüler Türk sinemasında en sık karşılaşılan şiddet türünün duygusal şiddet olduğunu göstermiştir. Filmlerin %80'inde (80 film) kadın karakterler duygusal şiddete maruz kalmaktadır. Duygusal şiddet kapsamında, bağırma (%57), hakaret etme (%23), aşağılama (%21), tehdit etme (%16), bilgi gizleme (%9), karar verme hakkına engel olma (%6), utandırma (%5), odaya kilitleme (%4), dışarı yalnız çıkmasına izin vermeme (%4), alay etme (%2), bir ilişkisi olmakla suçlama (%2), suçluluk duymasına neden olma (%2), korkutmak için kötü bakma (%2), başkalarıyla karşılaştırma (%1), ad takma (%1), gülünç duruma düşürme (%1) davranışları bulgulanmıştır.

Duygusal şiddetin ardından en sık rastlanan şiddet türünün fiziksel şiddet olduğu görülmüştür. İncelenen 100 filmin 38'inde kadın karakterler fiziksel şiddete uğramaktadır. İtme (%22), sarsma (%15), diğer şekillerde fiziksel olarak acı verme (%11), tokatlama (%9) ateş etme (%7), öldürme (%4), kol bükme (%2), nesne fırlatma (%2), nesneleri kırma (%2), yaralama (%2), ısırma (%1), tekmeleme (%1), nesne ile vurma (%1) bulgularan fiziksel şiddet davranışlarıdır. Yumruklama, yakma, bıçaklama, zehirleme ve aletle yaralama davranışlarına rastlanmamıştır.

2000 Sonrası Türk Sinemasında Kadına Şiddetin Değerlendirilmesi

2000 sonrası popüler Türk sinemasında kadın karakterlerin maruz kaldığı şiddet türleri arasında üçüncü sırada cinsel şiddet gelmektedir. Filmlerin %14'ünde (14 film) incelenen kadın karakterler cinsel şiddet görmektedir. Taciz (%5), cinsellikle ilgili alçaltıcı konuşma (%3), zorla okşama (%2), zorla evlendirme (%1), cinsellikle ilgili tehdit etme (%2) ve fuhuşa zorlama (%1) karşılaşılan cinsel şiddet davranışlarıdır. Cinsel bölgelere saldırı, tecavüz, ensest, zorla cinsel imgeler gösterme ve zorla cinsel görüntüler izletme bulgulanmamıştır.

İncelenen filmlerin %7' sinde (7 film) incelenen karakterlerin ekonomik şiddete maruz kaldığı görülmüştür. Zorla çalıştırma (%1), çalışmaktan alıkoyma (%2), eğitimi engelleme (%1), para çalma (%2), kaynaklara el koyma (%1) bulgulan ekonomik şiddet davranışlarıdır. Parasını kontrol etme, çok az harçlık verme, para için yalvarma, maddi kaynakları sömürme, dolandırma davranışlarına rastlanmamıştır. Sonuç olarak araştırma kapsamındaki 100 filmin 83'ünde kadın karakterlerin, fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet türlerinden bir veya birkaçına maruz kaldığı saptanmıştır. İncelenen filmlerde en sık karşılaşılan şiddet türü duygusal şiddettir (%80), ikinci sırada fiziksel şiddet (%38), üçüncü sırada cinsel şiddet (%14) yer almıştır. Ekonomik şiddet (%7) en az rastlanan şiddet türüdür.

3.2 Kadınlara Şiddet Uygulayan Kişiler

Kadın karakterlere şiddet uygulayan kişiler 10 farklı kategori temelinde sınıflandırılmıştır: eski sevgili- eş, mevcut sevgili-eş, erkek akraba, erkek arkadaş, yabancı erkek, erkek iş arkadaşı, kadın akraba, kadın arkadaş, yabancı kadın ve kadın iş arkadaşı. Bu sınıflandırma doğrultusunda yapılan analizde, incelenen 100 filmin 31'inde kadın karakterlere yabancı erkekler (%31) tarafından şiddet uygulandığı görülmüştür. Filmlerin 25'inde mevcut eş veya sevgililerinin (%25), 13'ünde ise eski eş veya sevgililerinin (%13) kadınlara şiddet uyguladığı görülmüştür. Filmlerin 13'ünde kadınların, erkek iş arkadaşlarından (%13) şiddet gördüğü saptanmıştır. Filmlerde kadın karakterlere şiddet uygulayan diğer kişiler, bir erkek akraba (%12), erkek olan bir arkadaş (%6), bir kadın akraba (%6), yabancı bir kadın (%3), kadın iş arkadaşı (%2), kadın olan bir arkadaş (%2) şeklinde sıralanmaktadır. Bu oranlar şiddet gören kadınların %69'unun tanıdığı erkeklerden şiddet gördüğünü göstermektedir. Bazı kadın karakterlere birden fazla kişi tarafından şiddet uygulandığı tespit edilmiştir.

3.3 Kadınların Şiddete Maruz Kaldığı Mekanlar

İncelenen filmlerde şiddete uğradığı tespit edilen 83 kadın karakterin 41'i kamusal alanda, 21'i özel alanda, 21'i ise hem özel hem de kamusal alanlarda şiddete maruz kalmıştır. Kadın karakterlerin şiddet yaşadığı kamusal mekanlar çeşitlilik göstermektedir. Bu alanlar sokak, otel, defile salonu, bar, mağara, okul, askeriye, lokanta, pazar, kumarhane, alışveriş merkezi, golf sahası, tekne, karakol, belediye binası, deniz kenarı, depo, köy meydanı, çeşme başı, huzur evi, pavyon, tren garı, düğün salonu, havaalanı, bahçe, park, valilik binası, mezarlık, orman, trafik (minibüs, araba) gibi yerlerdir.

3.4 Kadınlar Tarafından Uygulanan Şiddetin Türü ve Sıklığı

İncelenen 100 filmin 40'ında kadınların fiziksel şiddet uyguladığı görülmüştür. Tokatlama (%16), itme (%15), sarsma (%9), nesne (çanta, terlik vb) ile vurma (%8), yumruklama (%7), nesne fırlatma (%5), diğer şekillerde fiziksel acı verme (%4), ateş etme (%2), ısırma (%1), yakma (%1), bıçaklama (%1), yaralama (%1) ve öldürme (%1) karşılaşılan fiziksel şiddet davranışlarıdır. Kol bükme, aletle yaralama ve zehirleme bulgulanmamıştır.

Kadınların 100 filmin 73'ünde duygusal şiddet uyguladıkları görülmüştür. Kadınların uyguladığı duygusal şiddet kapsamında, bağırma (%64), hakaret etme (%24), aşağılama (%4), tehdit etme (%3), bilgi gizleme (%3), alay etme (%2), bir ilişkisi olmakla suçlama (%2), başkalarıyla karşılaştırma (%2), ad takma (%1), akıl oyunları oynama (%1) ve suçluluk duymasına neden olma (%1) bulgulanmıştır. Gülünç duruma düşürme, utandırma, korkutmak için kötü bakma, odaya kilitleme, karar verme hakkına engel olma, üstünlük belirtme ve dışarı yalnız çıkmasına izin vermeme davranışlarına rastlanmamıştır.

İncelenen 100 filmin 4'ünde kadınların cinsel şiddet uyguladığı görülmüştür. Kadınlar tarafından, zorla okşama (%2), taciz (%1) ve cinsellikle ilgili alçaltıcı konuşma (%2) davranışları sergilenmiştir. Cinsel birleşmeye zorlama, cinsel bölgelere saldırı, tecavüz, ensest, zorla evlendirme, cinsellikle ilgili tehdit etme, zorla cinsel imgeler gösterme, zorla cinsel görüntüler izletme ve fuhuşa zorlama tespit edilmemiştir. Son olarak 100 filmin 2'sinde kadınların dolandırma (%2) yoluyla ekonomik şiddet uyguladığı görülmüştür. Çalışmaktan alıkoyma, parasını kontrol etme, çok az harçlık verme, para için yalvarma, eğitimini engelleme, para çalma, maddi kaynakları sömürme ve kaynaklara el koyma saptanmamıştır.

3.5 Kadınların Şiddet Uyguladığı Kişiler

Kadın karakterlerin şiddet uyguladığı kişiler belirlenen 10 kategori doğrultusunda incelenmiştir. Bulgulara göre, yabancı erkekler (%30) kadınların en fazla şiddet uyguladığı gruptur. Bu grubu romantik partnerler (%27) izlemektedir. Filmlerde kadın karakterlerin şiddet uyguladıkları diğer kişiler, erkek olan bir arkadaş (%15), bir erkek akraba (%11), eski partner (%9) ve erkek iş arkadaşı (%7) şeklinde sıralanmaktadır. Bunun yanı sıra kadın karakterler tarafından uygulanan şiddetin; yabancı kadınlar (%2), kadın akrabalar (%2), kadın iş arkadaşları (%2) ve kadın arkadaşlara (%2) yönelik oranlarının birbirine eşit olduğu tespit edilmiştir.

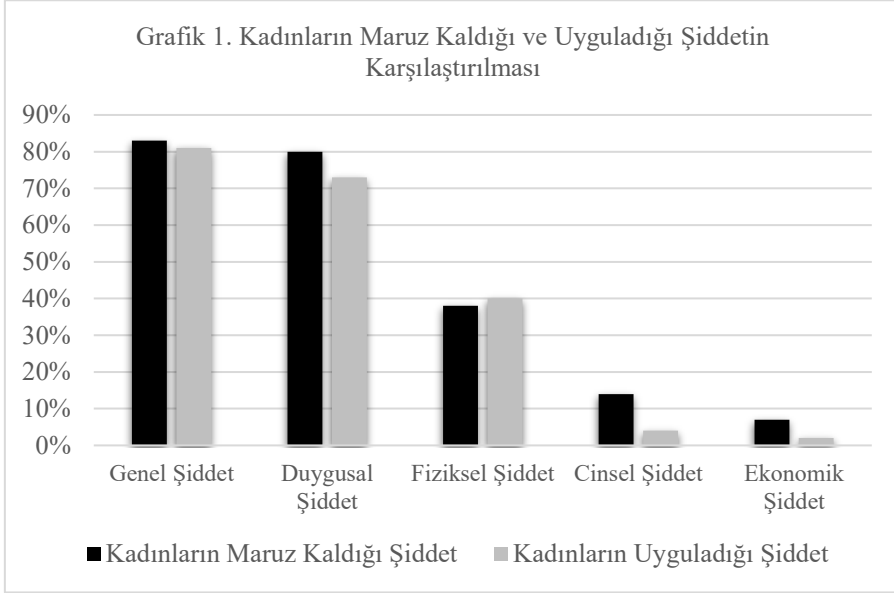
3.6 Kadınların Şiddet Uyguladığı Mekânlar

Araştırma kapsamında incelenen 100 filmin 81'inde kadın karakterlerin şiddet uyguladığı belirlenmiştir. Bu şiddet eylemleri 81 filmin 53'ünde sokak, trafik (araba, minibüs, otobüs), lokanta, bar, kafe, depo, köy meydanı, mezarlık, ofis, okul, orman, otel, askeriye gibi kamusal alanlarda gerçekleşmiştir. 19 filmde özel alanlarda, 9 filmde ise hem kamusal hem de özel alanlarda kadınların şiddet uyguladığı görülmüştür.

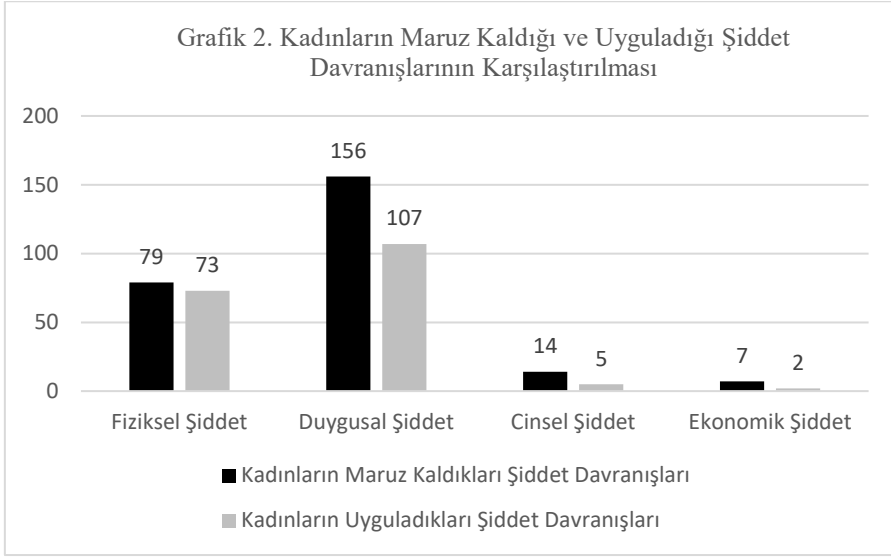
3.7 Kadınların Maruz Kaldığı ve Uyguladığı Şiddetin Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi

Araştırmaya dahil edilen 100 eserde, kadınların genel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet türlerine maruz kalma oranları, bu şiddet türlerini uygulama oranlarından daha yüksektir (Grafik 1). Kadınların fiziksel şiddet uyguladıkları filmlerin oranı (%40), fiziksel şiddet gördükleri filmlerin oranından (%38), %2 fazladır. Kadınların maruz kaldıkları ve uyguladıkları şiddet arasındaki en büyük oransal fark cinsel şiddet (%10) türünde görülmüştür. Kadın karakterler 14 filmde cinsel şiddete maruz kalırken, 4 filmde cinsel şiddet uygulamışlardır.

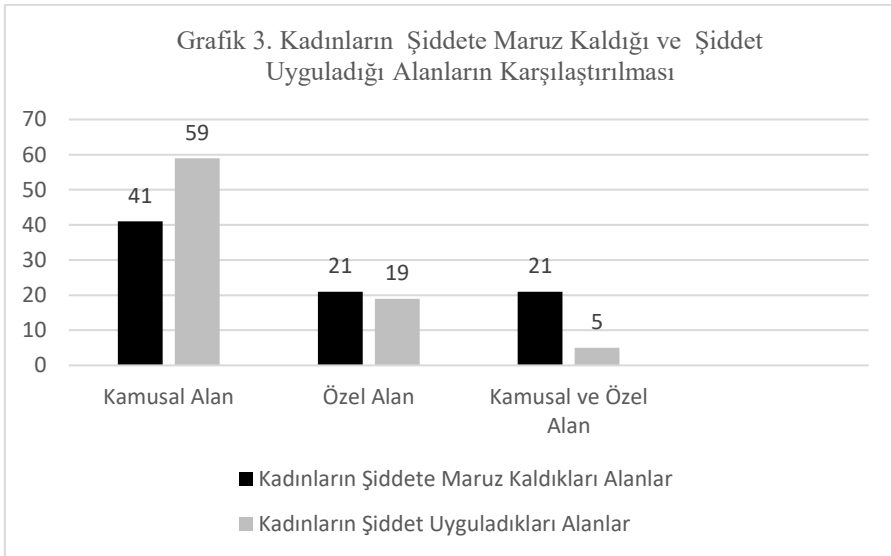
2000 Sonrası Türk Sinemasında Kadına Şiddetin Değerlendirilmesi

Filmlerde görülen şiddet davranışları karşılaştırmalı olarak incelenmiş, kadınların sayıca daha fazla fiziksel, duygusal, ekonomik ve cinsel şiddet davranışına maruz kaldığı saptanmıştır (Grafik 2). Kadınlar 100 filmin 40'ında fiziksel şiddet uygularken sunulmuş, toplam 73 kez fiziksel şiddet davranışı sergilemiştir. 100 filmin 38'inde fiziksel şiddet gören kadınlar toplam 79 kez fiziksel şiddet davranışına maruz kalmıştır. Kadın karakterler çoğunlukla farklı şiddet türlerine aynı anda maruz kalmıştır. Karakterler, filmlerin %26'sında fiziksel ve duygusal, %9'unda fiziksel, duygusal ve cinsel, %5'inde duygusal ve ekonomik, %2'sinde duygusal ve cinsel %1'inde duygusal, fiziksel ve ekonomik şiddet, %1'inde duygusal, fiziksel, cinsel ve ekonomik şiddet görmektedir. Kadınların filmlerin %31'inde duygusal ve fiziksel, %1'inde duygusal ve cinsel, %1'inde duygusal ve ekonomik, %1'inde fiziksel ve cinsel, %2'sinde duygusal, fiziksel ve cinsel, %1'inde duygusal, fiziksel ve ekonomik şiddet uyguladığı tespit edilmiştir.

Karakterlerin en fazla şiddet gördüğü ve uyguladığı yerler kamusal alanlar olmuştur (Grafik 3). Özel alanlar ikinci sırada yer almıştır. Hem özel hem kamusal alanda şiddete maruz kalan karakterler sayıca en az olan grup olmuştur. Kadınlar 41 filmde sadece kamusal alanda, 21 filmde sadece özel alanda, 21 filmde hem kamusal hem de özel alanlarda şiddete maruz kalmışlardır. Kadınlar 59 filmde sadece kamusal alanda, 19 filmde sadece özel alanda, 9 filmde ise hem kamusal hem de özel alanlarda şiddet uygulamışlardır.

4.SONUÇ

Bu araştırmada 2000-2016 yılları arasında vizyona girmiş ve izleyici sayısıyla gerçek anlamda ‘milyonlara ulaşan’ popüler Türk filmlerindeki kadına yönelik şiddet olgusu incelenmiştir. Popüler Türk filmlerine, gösterildikleri salon sayılarının çokluğu, vizyon

2000 Sonrası Türk Sinemasında Kadına Şiddetin Değerlendirilmesi

tarihlerinden kısa bir süre sonra abonelik tabanlı yayın hizmetleri sunan organlarında (ör, Netflix, Blu Tv, Disney+, Amazon Prime vb) ve ücretsiz çevrimiçi sinema sitelerinde erişilebilir olmaları, çeşitli televizyon kanallarında tekrar tekrar ve en çok izlenebilecekleri saatlerde yayınlanmaları gibi nedenlerden dolayı kolaylıkla ulaşılabilir. Nicelikleri arttıkça niteliklerinin değerlendirilmesi giderek daha önemli hale gelen popüler filmler, içerdiği mesajları katlanarak çoğalan bir kitleye yayma gücüne sahiptir.

Popüler filmler, ailelerin birlikte vakit geçirmeleri veya eğlenmeleri için tercih edebilecekleri en ekonomik aktiviteler olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, popüler Türk filmlerinin sahneleri, günlük hayatın içinde bir otobüste seyahat ederken, bir kitapçıda alışveriş yaparken, bir restoranda yemek yerken her an karşımıza çıkabilmektedir. Bu nedenle popüler içeriklere maruz kalmanın engellenemez olduğu açıktır. Kişilerin benzer içeriklere maruz kalması, izlenilenlere bir aşinalık oluşması, izlenilenlerin normalleşmesi, bireylerin izlediklerine giderek duyarsızlaşması ile sonuçlanabilmektedir. Bu durum izleyicilerin isteyerek ya da istemeden maruz kaldıkları anlatıların önemini ortaya koymaktadır.

Günlük hayatta her an karşılaşabileceğimiz popüler Türk filmlerinde kadınların, yaş, medeni durum ve mesleklerinden bağımsız olarak şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Gerçek hayatta da şiddete maruz kalan kadınların adli kayıtları incelendiğinde benzer bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Kadının eğitim seviyesinin yükselmesi, ekonomik özgürlüğünün olması, ailesiyle ya da tek başına yaşaması şiddete maruz kalmasının önüne geçememektedir (Çatal ve ark, 2024; Yükselşahin ve Çanakçı, 2022).

Filmlerdeki kadın karakterlerin mesleklerinin çeşitlilik göstermesi ve toplumsal cinsiyet rolleri gereğince erkeklerle ilişkilendirilebilecek bazı meslekleri (pilot, asker, polis vb) olan kadınlarla karşılaşılması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak çalışmayan kadın karakterlerin oranı (%31) hala yüksektir. Filmlerde çalışmayan erkek karakterler eleştirilirken kadın karakterlerin çalışmaması üzerine yorum yapılmamaktadır. Türk sinemasının cinsiyete göre farklılaşan bu yaklaşımı geleneksel ve ataerkil yapıyı beslemektedir. İleride yapılacak araştırmalarda, medyada çalışmayan kadın ve çalışmayan erkek temsilleri üzerine ayrıca odaklanılmasının konunun derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada incelenen 100 filmin 83'ünde kadınların birden çok şiddet davranışa maruz kaldığı saptanmıştır. Şiddetin, çoğu filmde güldürü unsuru olarak sunulduğu dikkat çekmektedir. Bir amaca hizmet ediyormuş gibi sunulan şiddet davranışlarıysa çoğunlukla şiddet uygulayan kişinin amacına ulaşmasıyla sonuçlanmıştır. Filmlerde şiddet uygulayan bireyler, şiddet uyguladıkları için herhangi bir yaptırımla karşılaşmamıştır. Bireylerin sergiledikleri şiddet davranışları sonucunda bir cezanın olmaması ortada bir suç da olmadığı yanılgısına yol açabilir. Filmlerde şiddet suçları gösterilirken bu suçlarla ilişkili adli süreçlere yer verilmemiş olması dikkat çekmektedir. İleride yapılacak çalışmalarda, karakterlerin işledikleri suçların bir yaptırımının olduğu filmler ile işlenen suçların adeta ödüllendirildiği filmlerin seyircilerin şiddet algılarına nasıl yansıdığı karşılıklı olarak incelenebilir.

Şiddetin çok boyutlu ele alınması doğru bir şiddet algısı oluşabilmesi için zorunludur. Bu nedenle araştırmada fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet türleri değerlendirilmiştir. Araştırmanın öne çıkan özgesi 'duygusal şiddet' olmuştur. Duygusal şiddet %80'lik oranla, fiziksel, cinsel ve ekonomik şiddetin toplamından (%59) fazladır. 'Bağıрма' kadınların en fazla maruz kaldığı (%57) ve sergilediği (%64) saptanan şiddet davranışdır. Bu bulgu, Türk sinemasında en sık karşılaşılan şiddet türünün fiziksel şiddet olduğu sonucuna ulaşılan çalışmalardan (Söğüt, 2020; Yıldız, 2021) farklıdır. Söğüt (2020) çalışmasında 5 farklı popüler filmi incelemiş ve en sık karşılaşılan şiddet türünün fiziksel şiddet olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmada 100 farklı Türk filmine yer verilmiş

olması nedeniyle sonuçların değişmesi olasıdır. Yıldız (2021) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, ‘Halam Geldi’ filmindeki şiddet türlerine odaklanılmış ve film boyunca en sık karşılaşılan şiddet türünün fiziksel şiddet olduğu belirlenmiştir. Araştırmada sözel şiddet ile duygusal şiddetin farklı şiddet türleri olarak ele alındığı dikkat çekmektedir. Öte yandan, literatürde sözel şiddetin duygusal şiddetin bir bileşeni olduğu öne sürülmektedir (Stark, 2007; Tran et al., 2018). Dolayısıyla ‘Halam Geldi’ filmindeki karakterlerin maruz kaldığı sözel ve duygusal şiddet birlikte değerlendirildiğinde, filmde öne çıkan şiddet türü duygusal şiddet olacaktır. Araştırmalarda oluşturulan şiddet kategorilerinin farklılık göstermesi sonuçlara yansımaktadır.

Filmlerde duygusal şiddet davranışı ile çok sık karşılaşılmasının, tıpkı diğer şiddet türlerinde olduğu gibi, duygusal şiddetin ‘doğal’, ‘normal’ ve hatta ‘yapılması gereken’ olarak düşünülmesine ve normalleştirilmesine yol açabileceği açıktır. Görünür iz bırakmayan yapıyla yok sayılması mümkün veya kolay olan duygusal şiddet, çoğu zaman fark edilmediği için anılamamakta ve fiziksel şiddetten daha yaralayıcı olabilmektedir. Duygusal şiddetin uzun vadedeki kümülatif etkileri bireylerde çeşitli psikopatolojiler oluşmasına yol açabilmektedir. Filmlerde en sık karşılaşılan şiddet türü olması nedeniyle medyadaki duygusal şiddet konusunun başlı başına incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. İleriki çalışmalarda medyadaki duygusal şiddete yoğunlaşılması literatüre katkı sağlayacaktır.

Araştırmada duygusal şiddetin ardından en sık rastlanan şiddet türünün fiziksel şiddet olduğu görülmüştür. Araştırmada, incelenen 100 filmin 38’inde kadın karakterler fiziksel şiddete uğramaktadır. Bu sonuç Türk sinemasında şiddetin nasıl sunulduğu konusunun filmlerin fragmanlarına odaklanılarak incelendiği bir araştırmadan elde edilen, Türk sinemasında en sık karşılaşılan şiddet türünün fiziksel şiddet olduğu (İli, 2024) bulgusundan farklıdır. İki araştırmanın sonuçları arasındaki farklılığın, bu çalışmada ele alınan 100 filmin sadece fragmanlarının değil, tamamının incelenerek film süresi boyunca görülen tüm şiddet davranışlarının analiz edilmesiyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Öte yandan, filmlerin en ilgi çekici olması beklenen birkaç dakikalık kesitleri olan fragmanlarda bir pazarlama stratejisi olarak sıklıkla fiziksel şiddete yer verildiği bilinmektedir. Bununla birlikte bu çalışmada sadece ana kadın karakterlerin maruz kaldığı şiddet davranışlarının ele alınması ve erkeğin erkeğe uyguladığı şiddete yer verilmemiş olması sonuçların farklılaşmasını anlaşılır kılmaktadır.

Araştırmanın sonuçlarına göre, popüler Türk filmlerinde en sık karşılaşılan üçüncü şiddet türü cinsel şiddet (%14) olmuştur. Dördüncü sırada ise ekonomik şiddet (%) yer almıştır. Popüler Türk filmleri sıklıkla genel izleyici kitlesine ya da 13 yaş üzerine uygun olacak şekilde üretilmektedir. Bu filmlerin gişede başarılı sonuçlar elde etmesi için akıcı, kolay anlaşılır ve eğlenceli olması gerekmektedir. İzleyicinin konforunu bozabilecek, izleyicinin düşünmesine, kendi yaşamını, içinde yaşadığı toplumun sosyokültürel ve politik yapısını sorgulamasına uzanabilecek cinsel şiddet veya ekonomik şiddet unsurlarına popüler filmlerden daha çok bir gişe başarısı hedeflemeyen bağımsız yapımlarda ya da sanat filmlerinde yer verildiği görülmektedir (Konuk ve Alıcı, 2022; Yıldız 2021). Bu nedenle popüler Türk filmlerinde cinsel şiddet ve ekonomik şiddet oranlarının görece düşük olması bu filmlerin yapımcılarının pazarlama stratejileriyle ilişkili olabilmektedir. Kadınların kimden şiddet gördüğü değerlendirildiğinde tanıdık erkekler birinci sıradadır. İncelenen 10 farklı kategori içerisinde kadınlara şiddet uygulayan kişiler sıklıkla partnerleri veya eski partnerleri olmuştur. Bu sonuç, Gönül Yarası ve Av filmlerinin incelendiği ve kadın karakterlere şiddet uygulayan kişilerin eşleri veya eski eşleri olduğu sonucuna ulaşılan araştırmadan elde edilen bulgularla tutarlıdır (Şentürk, 2016). Diğer taraftan 2014 sonrası en çok izlenen 5 Türk filminin (Recep İvedik 4, Düğün Dernek 2, Dağ 2, Recep İvedik 5,

2000 Sonrası Türk Sinemasında Kadına Şiddetin Değerlendirilmesi

Müslüm) incelendiği bir çalışmada, birbirine şiddet uygulayan kişilerin çoğunlukla birbirini tanımayan kişiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Söğüt, 2020). Bu yapımların ortak noktası, şiddetin çoğunlukla kadın erkek ilişkileri bağlamında değil, tanıdık olmayan kişilerle girilen çatışmalar üzerinden kurgulanmasıdır. Örneğin, Recep İvedik 4'te bir yarışma ortamı, Düğün Dernek 2'de bir sünnet düğününde gelişen olaylar, Dağ 2'de sınır ötesi gizli bir operasyon ve Recep İvedik 5'de uluslararası bir olimpiyat teması söz konusudur. Dolayısıyla şiddet uygulayan karakterler de çoğunlukla yabancılar olmaktadır. Bu tür filmler, popüler sinemanın şiddeti temsil ediş biçimlerinin toplumsal gerçeklikten farklılaşabildiğine ve izleyicilerin duygusal konforlarını sürdürebilmek için tanıdık ilişkiler yerine, dışsal tehditler üzerinden şiddet kurgusu geliştirilebildiğine işaret eden yapımlardır.

Araştırmada kadınların şiddet gördüğü ve uyguladığı kişiler karşılıklı olarak incelenmiş ve 'erkek iş arkadaşı' kategorisindeki fark öne çıkmıştır. 1990 yılında %34 civarında olan, kadınların iş gücüne katılım oranının 2000'li yılların başında % 26,6'ya, 2004 yılında ise % 25,4'e düşmesi (Berber ve Eser, 2008, s. 4) diğer taraftan 10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren Yeni İş Kanunu ile iş sözleşmesi, ücretlendirme, işyerinde cinsel taciz, ücretli doğum izin süreleri gibi alanlarda kadının lehine düzenlemeler yapılması (Gökçimen, 2008, s. 34-35) ile paralel olarak Türk sinemasına çalışan kadın karakterlerin maruz kaldığı iş yeri şiddeti yansımıştır. Türk sinemasında, kadın karakterlerin çalışma oranının (%69) artmasıyla birlikte, iş yeri şiddetinin de arttığı görülmüştür. İleriki araştırmalarda medyada çalışan kadınların maruz kaldığı işyeri şiddetinin nasıl temsil edildiği üzerine detaylı incelemeler yapılabilir. Kadınların maruz kaldığı şiddetin mekansal dağılımına bakıldığında, şiddetten tamamen kaçınmanın ya da saklanmanın mümkün olmadığı görülmektedir. İncelenen filmlerde kadın karakterlerin sıklıkla kamusal alanlarda şiddete uğradığı ya da bu alanlarda şiddet uyguladığı tespit edilmiştir. Kamusal alanları, özel alanlar takip etmiş, bazı kadın karakterlerin ise hem kamusal hem de özel alanlarda şiddete maruz kaldığı ya da şiddet uyguladığı görülmüştür. Şiddetin bu yaygınlığı 'güvenli alan' olarak nitelendirilebilecek fiziksel ya da toplumsal mekanların kalmadığını göstermektedir.

Bu araştırmada kadına şiddet olgusu belirlenen şiddet kodları ve ana kadın karakterler ekseninde değerlendirilmiştir. Türk sinemasında kadınların maruz kaldığı ve uyguladığı şiddet türleri ve davranışları içerik analizi yöntemi kullanılarak bulgulanmıştır. İleriki araştırmalarda, nicel yöntemler kullanılarak, Türk sinemasında kadınların uyguladıkları ve maruz kaldıkları şiddet davranışları arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı değerlendirilebilir. Bununla birlikte, bu araştırmaya yan kadın karakterler dahil edilmemiştir. İleriki araştırmalarda, bir film boyunca görülen tüm kadın karakterler incelenebilir. Bu araştırmada fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet üzerinde durulmuştur. İleriki araştırmalarda dijital şiddet, flört şiddeti, aşırı korumacılık ya da ısrarlı takip gibi konular araştırma kapsamına dahil edilebilir. Araştırmanın kısıtlılıkları, belirli sayıda popüler Türk filminin incelenmesi, sadece ana kadın karakterlere odaklanılması ve yan kadın karakterlerin incelenmemesi, fiziksel, duygusal, ekonomik ve cinsel şiddet türleri dışındaki şiddet türlerinin ele alınmamasıdır.

Araştırmanın günlük yaşamdaki şiddet davranışları ile medya arasındaki ilişkinin görünür kılınmasına olanak sağlayacağı düşünülmektedir. İzleyicilerin medyadaki şiddet temsillerine ve bu temsillerin bireyler ve toplum üzerindeki etkilerine yönelik eleştirel düşünme becerilerini geliştiren medya okuryazarlığı eğitimlerinin bilimsel temelini kapsayacak şekilde genişletmesi beklenmektedir. Medyadaki yapılandırılmış, içine değer ve bakış açıları yerleştirilmiş mesajlara yönelik farkındalık oluşturulması izleyicilerin rafine seçimler yapmasına yardımcı olabilmektedir. Bununla birlikte popüler içeriklerdeki şiddet sahnelerine günlük hayatlarında kamusal bir alanda kahve içerken bile maruz kalabilen izleyicilerin

içerikleri yorumlama biçimlerinin farkındalıkla dönüşmesinin, şiddet temsillerinin olumsuz etkilerini azaltmaya yardımcı olabilecek etkileri olabilmektedir. Kadına şiddete ilişkin indirgemeci yaklaşımların boykot edilerek, bireylerin doğdukları günden itibaren davranışlarına yansıyan tüm faktörlerin bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesinin şiddete yönelik koruyucu ve önleyici çalışmaların geliştirilmesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adaçay, R. F. (2014). *Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Akar, T., Aksakal, F. N. B., Demirel, B., Durukan, E., & Ozkan, S. (2010). The prevalence of domestic violence against women amongst a group of women. *Journal of Family Violence*, 25(5), 449-460. <https://doi.org/10.1007/s10896-010-9306-8>
- Akgül, A., & Ugurlu, Ö. (2021). Kadına yönelik şiddetin, şiddeti uygulayan ve mekân bağlamında incelenmesi: Katledilmiş kadınlar örneği. *Planlama*, 31(1). <https://doi.org/10.14744/planlama.2020.50490>
- Aktan, E. (2017). *Sosyal Medya ve Siyasal Katılım*. İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Alp, H. & Altın, S. M. (2023). *Sinema ve Cinsiyet*. İstanbul: Kriter Yayınevi
- Arblaster, A. (1975). What is violence? *Socialist register*, 12, 224-244.
- Başaran, A. & Kurtulmuş, M. (2016) Türk film endüstrisinde çalışma ilişkileri ve sendikalaşma. *Çalışma ve Toplum*, (1), 199-228.
- Berber, M. & Eser, Y. B. (2008) Türkiye’de kadın istihdamı: Ülke ve bölge düzeyinde sektörel analiz. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 10(2), 1-16.
- Caled, D. & Silva, M. J. (2022). Digital media and misinformation: An outlook on multidisciplinary strategies against manipulation. *Journal of Computational Social Science*, 5(1), 123-159. <https://doi.org/10.1007/s42001-021-00118-8> .
- Cao, D., Meadows, M., Wong, D., & Xia, S. (2021). Understanding consumers’ social media engagement behaviour: An examination of the moderation effect of social media context. *Journal of Business Research*, 122, 835-846. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.06.025>.
- Casique Casique, L., & Furegato, A. R. F. (2006). Violence against women: theoretical reflections. *Revista latino-americana de enfermagem*, 14, 950-956. <https://doi.org/10.1590/S0104-11692006000600018> .
- Çatal, Y. G., Uzunyayla, Z., Göçeoğlu, Ü. Ü., Ersoy, B., & Balci, Y. (2024). Ev içinde şiddet gören kadınlarla adli tıbbi görüşme için bir model önerisi. *Adli Tıp Bülteni*, 29(2), 156-164. <https://doi.org/10.17986/blm.1700>
- Dartnall, E., & Jewkes, R. (2013). Sexual violence against women: the scope of the problem. *Best practice & research Clinical obstetrics & gynaecology*, 27(1), 3-13. <https://doi.org/10.1016/j.bpobgyn.2012.08.002>
- Dilek, A. B. (2021). *Türk Sinemasında Seks Furyasına İdeolojik Bakış*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Dökmen, Z. (2014). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erdal, C. (2012) *Medyanın Efendisi Şiddet*. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Erdönmez, E., & Akı, A. (2005). Açık kamusal kent mekanlarının toplum ilişkilerindeki etkileri. *YTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 1(1) 67-87.
- Farsi, D. (2021). Social media and health care, part I: literature review of social media use by health care providers. *Journal Of Medical Internet Research*, 23(4), e23205. <https://www.jmir.org/2021/4/e23205> .

2000 Sonrası Türk Sinemasında Kadına Şiddetin Değerlendirilmesi

- Fitzgerald, L. F. (1993). Sexual harassment: Violence against women in the workplace. *American Psychologist*, 48(10), 1070. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.48.10.1070>.
- Goldstein, B. (2013). *Bilişsel Psikoloji* (O. Gündüz Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde kadınların siyasal hayata katılım mücadelesi. *Yasama Dergisi*, (10), 5 – 59.
- Göze, E. F. (2015). *Televizyon İmgesine Sinema Perdesinden Bakmak*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gürsoy, Y. (2015). *Devrimi Kadınlar Yapar*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Habermas, J. (2014). *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü* (T. Bora, M. Sancar Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 1962).
- Hasdemir, A. T., & Çoşkun, K. T. (2008). Kamusal alan ve toplumsal hareketler. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi* 63 (1) 121-149.,
- İli, B. (2024). Türk Sinemasında Şiddetin Sunumu: Film Fragmanları Üzerine Bir İçerik Analizi. *TRT Akademi*, 9(20), 228-251. <https://doi.org/10.37679/trta.1393624>
- Kilpatrick, D. G. (2004). What is violence against women: Defining and measuring the problem. *Journal of interpersonal violence*, 19(11), 1209-1234. <https://doi.org/10.1177/0886260504269679>
- Kocadaş, B. (2004). Kültür ve medya. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 1-8.
- Koncavar, A. (2013). *Sinema İletişim Edebiyatı*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Konuk, N., & Alıcı, B. (2022). Ekonomik şiddetin toplumsal yansımalarına Türk sinemasından bakış: Nefesim Kesilene Kadar örneği. *Öneri Dergisi*, 17(57), 365-385. <https://doi.org/10.14783/maruoneri.992522>
- Krippendorff, K. (2013). *Content Analysis: An Introduction To Its Methodology*. Los Angeles; London: SAGE
- Kurt, A. & Kürüm, D. (2010). Medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme arasındaki ilişki: kavramsal bir bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 20-34. <https://doi.org/10.20875/sb.92802> .
- Leblebici, A. (2020). *Şiddetin görünmeyen yüzü: Kadının kadına şiddeti*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Lorenz-Spreen, P., Oswald, L., Lewandowsky, S., & Hertwig, R. (2023). A systematic review of worldwide causal and correlational evidence on digital media and democracy. *Nature Human Behaviour*, 7(1), 74-10. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36344657/1> .
- Mora, N. (2005). Kitle iletişim araçlarında yeniden üretilen cinsiyetçilik ve toplumda yansıması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1-8.
- Neuendorf, K. A. (2017). *The Content Analysis Guidebook*. Los Angeles: SAGE Publications.
- Onur, N. (2012). *Kitle Kültürü Sineması ve B Filmi*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi
- Orta, N. (2007). Türkiye’de yaşanan sosyal olaylar ve türk sinemasına yansımaları (1980-2004). *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (18), 125-143.
- Orta, N. (2016). *Tecavüzü Seyretmek*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Özdemir, Ö. (2010). *Yeni Türk sinemasında milliyetçiliğin ve cinsiyetçiliğin yeniden üretimi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özgür, Z. A. (1996). Reklam filmlerinde görünen kadınların işlevsel rolleri. *Kurgu Dergisi*, (14), 233-240. <https://hdl.handle.net/11421/1160> .

- Öztürk, B., & Akbulut, Ö. (2022). Laura Mulvey'in eril bakış perspektifinden susuz yaz filminde kadının nesneleştirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 10(2), 1046-1067. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.1103969>.
- Postmus, J. L., Hoge, G. L., Breckenridge, J., Sharp-Jeffs, N., & Chung, D. (2020). Economic abuse as an invisible form of domestic violence: A multicountry review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(2), 261-283. <https://doi.org/10.1177/1524838018764160>.
- Satıcı, H. (2023). Beyazperdede Erkeğin Gölgesindeki Kadınlar: Feminist Film Teorileri Bağlamında Bombshell Filmi İncelemesi. *SineFilozofi*, 8(16), 365-378. <https://doi.org/10.31122/sinefilozofi.1228961>.
- Söğüt, F. (2020). Türk sineması ve şiddet: Son dönem Türk filmlerinde şiddetin sunumu üzerine bir araştırma. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 26(44), 246-257. <https://doi.org/10.32547/ataunigsed.674233>
- Stark, E. (2007). *Coercive Control*. New York: Oxford University Press.
- Şentürk, B. (2017). Şiddet ve erkeklikler: Av mevsimi ve gönül yarısı filmleri üzerinden Türkiye'deki erkeklik biçimlerine bakmak. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 27-44. <https://doi.org/10.18506/anemon.295002>
- Tanrıöver, U. H. (2011). *Türkiye'de Film Endüstrisinin Konumu ve Hedefleri*. İstanbul: İTO Yayınları.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, A. E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Tho Tran, N., Nguyen, H. T. T., Nguyen, H. D., Ngo, T. V., Gammeltoft, T., Rasch, V., & Meyrowitsch, D. W. (2018). Emotional violence exerted by intimate partners and postnatal depressive symptoms among women in Vietnam: a prospective cohort study. *PloS one*, 13(11), e0207108. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0207108>.
- Vrontis, D., Makrides, A., Christofi, M., & Thrassou, A. (2021). Social media influencer marketing: A systematic review, integrative framework and future research agenda. *International Journal of Consumer Studies*, 45(4), 617-644. <http://dx.doi.org/10.1111/ijcs.12647> .
- Yıldız, T. (2021). Kadına şiddet teması üzerinden 'Halam Geldi' filminin içerik analizi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 929-950. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.962529>
- Yüksel-Sahin, F., & Çanakçı, E. (2022). Eşinden şiddet gören ve görmeyen çalışan kadınların çok yönlü eylemli kişilik özelliklerinin, ruh sağlığı sürekliliklerinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 374-396. <https://doi.org/10.21733/ibad.1023139>